

BORBE BRIGADE U ZAVRŠNIM OPERACIJAMA

Dvanaestog aprila 1944. godine otpočeo je proboj sremskog fronta. Poslije snažne artiljerijske i avio-pripreme sve jedinice su prešle u opšti napad. Iza toga uslijedila je opšta ofanziva jedinica JA za definitivno oslobođenje zemlje. Tih dana na frontu daleko od naše zemlje Crvena armija je otpočela svoju ofanzivu u pravcu Berlina i Drezdena. Proboj sremskog fronta iziskivao je od jedinica, južno od Save, da preduzmu svoja ofanzivna dejstva. Slijedeće borbe koje će divizija voditi svodile su se uglavnom na borbe za likvidaciju utvrđenih uporišta južno od Save.

Oslobođenje Doboja

Povlačenje Nijemaca se nastavljalo brže nego ranije, ali i dalje organizovano. Tih dana gotovo i nije bilo borbe u kojoj se na protivničkoj strani ne bi našli Nijemci, ustaše i četnici. Staviše, četnici i ustaše, udruženi pred opasnošću, koja im je prijetila od gnjeva naoružanog naroda, ostajali su u zaštitnicama do posljednjeg daha, kako bi im se njihovi gospodari sa što manje gubitaka izvukli iz ugroženog područja. Tako je bilo i sa uporištem u Doboju, u kome su se utvrdile jake snage Nijemaca, ustaša i četnika. Ustaše su se najduže borile i posljednje se povlačile iz uporišta.

Osnovna zamisao neprijatelja u organizaciji odbrane uporišta u Doboju bila je da na dominantnim položajima, postavljenim nekoliko kilometara ispred Doboja, a osla-

njajući se na nepristupačne visove, te rijeke Spreču i Bosnu, pod svaku cijenu što duže zadrži uporište u svojim rukama i na taj način omogući bezbjedno povlačenje (prije svega njemačkim jedinicama) i izvlačenje ratne opreme, a onda, održavajući položaje sa kojih se mogao štititi, prilaz Doboju, da bi se izvukle ustaše i četnici.

Postavljeni neprijateljevi položaji, naročito oni sa istočne strane grada, bili su veoma dobro organizovani. Bunker i rovovi izgrađeni su na visovima koji su dominirali nad svim prilazima. Mitraljeska gnijezda, u organizaciji vatreneog sistema, raspoređena su tako da je svaki pravac bio tučen unakrsnom vatrom. Prilazi ovim položajima bili su tučeni artiljerijskom i minobacačkom vatrom iz Doboja. Bunker i rovovi povezani su širokom mrežom saobraćajnica.

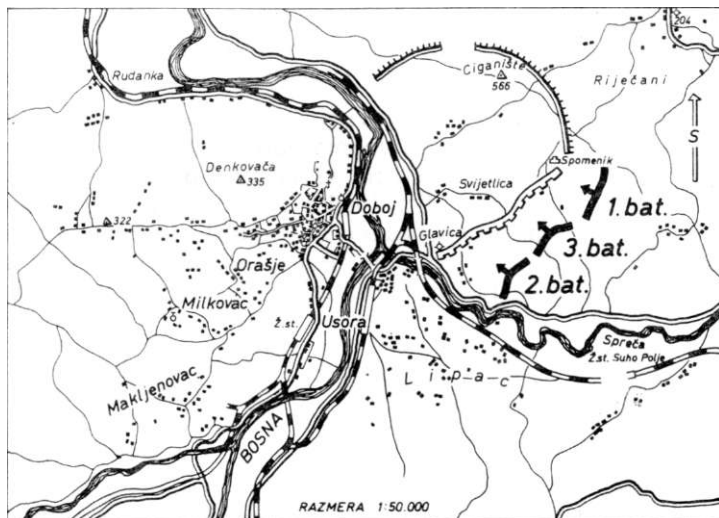
Na pravcu napada jedinica Brodske brigade, neprijateljeva odbrambena linija se protezala od vrha Spomenik, preko Begove kuće, zaključno do ceste i Spreče.

Na sjevernoj strani od ovih položaja, sa osloncem na brdo Ciganište, organizovani su položaji na koje je napadala 45. divizija JA.

Lijevo od Brodske brigade napadala je 17. brigada. Na njenom pravcu neprijatelj se takođe dobro utvrdio. Za razliku od napadnih pravaca 45. divizije, prilazi na ovom dijelu zemljišta bili su nešto pristupačniji.

U Brijesnici je brigada prenoćila, doručkovala i ručala. Taj ručak u Brijesnici bio je posljednji topao obrok za naredna tri dana. Poslije kratkog izviđanja napadnih pravaca, štabovi bataljona su se sa komandantom i načelnikom Štaba brigade dogovorili o sadejstvu, međusobnim vezama, ispomaganju, narednim zadacima, snabdijevanju municijom i organizaciji evakuacije ranjenika. Kasnije, dogovori su se obavili i na nivou štabova bataljona i komandi četa. Tog dana partijski i politički radnici cio dan su proveli u jedinicama pripremajući borce za predstojeću borbu. Poslije Podravske Šlatine, napad na Doboju bio je najznačajniji zadatak Brodske brigade. Nalazeći se na glavnom pravcu napada, brigada je trebalo da slomi dobro organizovanu odbranu.

RASPORED BATALJONA BRODSKE BRIGADE U NAPADU NA DOBOJ

Početak napada predviđen je za 20.30 časova, te su jedinice iz Brijesnice na polazne položaje krenule već u prvim poslijepodnevnim časovima.

Prethodno izviđanje, noć, dobri vodiči i pokriven teren omogućili su jedinicama da se neopaženo privuku na polazne položaje, izvrše raspored i na dati znak, zajednički i u isto vrijeme, napadnu neprijatelja.

Drugi bataljon je napadao cestom i njegov napadni pravac bio je najbliži uporištu. Ovaj bataljon je imao najteži zadatak. Kako je postojala mogućnost da na ovom pravcu, radi odbacivanja naših jedinica, Nijemci upotrebe i tenkove, na polazne položaje bataljona izašla je i baterija protivtenkovskih topova »ZIS«, koja je bataljonu pridodala. Baterija se ukopala, lijevo i desno od ceste, odmah iza polaznog položaja 2. bataljona.

Treći bataljon je napadao pravcem Begova kuća — Glavica. Zadatak ovog bataljona bio je da sa dve čete

(1. i 3.) vrši snažan pritisak na neprijatelja, dok sa 2. četom pokuša izmanevrisati neprijateljeve najjače položaje, koji su se nalazili na njegovom desnom krilu, a sa četom automatičara, koja je djelovala na desnom krilu bataljona, to isto, ali na neprijateljevom lijevom krilu.

Prvi bataljon je dobio zadatak da napada na desnom krilu borbenog rasporeda. Njegov pravac je Spomenik — Svijetlica. Ovaj bataljon će pokušati da iskoristi neprijateljev međuprostor i uklini se u njegov raspored.

Prvi napad koji je započeo u planirano vrijeme nije uspio i zaustavljen je već na početku. Odbrana neprijatelja funkcionisala je besprekorno.

Poslije prvog neuspjeha štabovi bataljona i komande četa prišli su organizaciji novog napada, koji je predviđen za ponoć. Raspored je ostao isti. Sve jedinice zadržavaju svoje pravce, a jedina izmjena je u tome što se još prije napada istura veći broj automatskog oružja bliže neprijateljevom položaju. U 2. bataljonu formiraju se i grupe bombaša, a jedan protivtenkovski top je određen da nastupa u rasporedu bataljona. Brigu oko njega preuzeo je 3. vod 1. čete.

Ponovni napad je izveden tačno u ponoć i borba se odmah rasplamsala. Topovi, minobacači i mitraljezi su rigali vatru bez prestanka. Već u prvim minutima pale su i prve žrtve. Među prvima je poginuo komesar čete automatičara Božo Baran. Prije njega poginuo je desetar Jovo Manasijević iz 2. čete 2. bataljona. Iz ovog bataljona poginula su i dva bombaša, obojica dvadesetogodišnjaci (Ilija Matović i Marko Belić) iz Srbije. Ranjenici su izvlačeni na cestu, a odatle sa dvojica sanitetska kola prebacivani za Brijesnicu, gdje im je ukazivana ljekarska pomoć.

Gubici nisu obeshrabрили борце и они су упорно напали непријатељева утврђења, али се напредовало корак по корак. Иако на најтежем правцу, највише успјеха је имао 2. баталјон. Када је покренуо усташе из прве одбрамбене линије, баталјон је енергично наставио продор цестом у правцу Добоја.

У нападу на брдо Бегова кућа 3. баталјон није имао успјеха. Тежиште напада било је на његовом лиевом крилу. Он не успијева да пробие непријатељев положај, али се

utvrđuje na dostignutoj liniji, koja je vrlo blizu odbrambenom položaju neprijatelja. Zbog djelomičnog neuspjeha 3. bataljona, podor 2. bataljona nije se mogao dalje nastaviti. Što je prodor bio dublji, to je i desno krilo 2. bataljona bilo sve više ugroženo od neangažovanih neprijateljevih snaga, raspoređenih pozadi Begove kuće. Prodor je zaustavljen, a u zoru ovaj se bataljon morao povući, jer je bio izložen jakoj vatri s okolnih visova koji su dominirali pravcem kojim je vršio napad.

Unatoč naizmjeničnih i vrlo snažnih juriša, ni 1. bataljon nije postigao značajniji uspjeh. Tučen sa položaja Begove kuće, koju je napadao 3. bataljon, i brda Spomenika, koji je napadala 45. divizija, čete 1. bataljona su pri svakom jurišu upadale u jaku unakrsnu vatru. U to vrijeme na položaj ovog bataljona dolazi komandant divizije Radojica Nenezić. Povremeno on lično preuzima i komandu nad ovim bataljonom.

U svitaj dana i na desnom krilu napad je zaustavljen. To isto se dogodilo i jedinicama 45. divizije. Na njene jedinice nisu postigle značajniji uspjeh. Ovim je završena prva faza borbe za oslobođenje Doboja, a na dostignutim položajima ostaje se do šest sati. Prednji položaji se obilježavaju da bi artiljerija znala dokle se stiglo. Kad se razdanilo, na scenu stupaju artiljerici. Poslije artiljerijske pripreme, koja je trajala desetak minuta, bataljoni ponovo prelaze u napad.

Drugi i 3. bataljon ovog puta energičnim napadom uspijevaju da pomjere neprijatelja i da ga potisnu na njegov drugi položaj. Prvi bataljon, kao i 45. divizija, poslije ponovnog neuspjeha, ostaju na dostignutoj liniji.

Napredovanjem 2. i 3. bataljona neprijatelj je uzdrman, ali se, iako je trpio velike gubitke, branio organizovano. Glavna smetnja napredovanju bili su utvrđeni položaji na uzvišenju oko Begove kuće, odakle je neprijatelj, pored dominantnih položaja, imao odličan pregled okoline. Zbog toga je 1. bataljonu bilo najteže. Njegovo desno krilo izloženo je bočnoj vatri i morao je vrlo oprežno i lagano napredovati.

Na dostignutim linijama nastavljene su borbe. Bataljoni i četa automatičara snažnom vatrom nisu dozvolili

neprijatelju nikakvo pregrupisavanje, niti bilo kakvu organizaciju eventualnog protivnapada. Iako je vatrena premoć na strani brigade, a pritisak veoma snažan, do probijanja položaja u prijedpodnevnim časovima nije došlo. Ipak, u prvim poslijepodnevnim časovima vatrena moć neprijatelja osjetno slabi. To najbolje iskorištavaju borci 1. bataljona koji, podstaknuti prisustvom komandanta divizije, energičnim nastupanjem upadaju u najbliže rovove i odmah zatim likvidiraju nekoliko bunkera. Uklinjuju se u neprijateljev položaj, ali se ustaše brzo snalaze i na taj pravac ubacuju rezervu, tako da je naš uspjeh uskoro lokalizovan. Ipak, to je početak kraja neprijateljeve upornosti. Poslije toga, ostavljajući zaštitne dijelove za sobom (bile su to isključivo ustaške jedinice), neprijatelj se povlači preko r. Bosne, a u toku noći i bataljoni izbijaju na desnu obalu rijeke. U zoru 17. aprila izviđački dijelovi prelaze rijeku i prodiru u grad. Za njima nadiru i ostale jedinice brigade, ali neprijatelj je brži. Sve svoje snage i naoružanje, izuzimajući izvjesne količine ratne opreme, on je uputio u pravcu Dervente. U jednom manjem skladištu ostalo je 120 pušaka, 6 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez, 2 laka bacača sa 500 mina i 3 radio-stanice manjeg dometa. Kako su borbe vođene noću i na odstojanju, broj mrtvih i ranjenih kod neprijatelja nije tačno ustanovljen, ali se vjeruje da su na odbrambenim položajima, na koje je napadala Brodska brigada, imali do dvije stotine izbačenih iz stroja. Brodska brigada je izgubila 182 borca, od toga 34 mrtva. Samo 1. bataljon imao je 12 mrtvih i 72 ranjena. Glavni uzrok ovako velikim gubicima bilo je otkriveno zemljište po kome je 1. bataljon napredovao, a isto tako i dobro organizovan vatreni sistem neprijatelja, koji je do maksimuma iskoristio dominantne visove Begovu kuću i Spomenik. Jurišajući na utvrđene tačke oko visa Spomenik, iz 1. bataljon samo u prvom pokušaju poginuli su Zivorad Vilić, Mitar Undić, Josip Svoboda, Dušan Krezić i Miodrag Jurišić, koji je tek navršio 18 godina.

Sutradan, na putu od Doboja u Derventu, poginuo je komesar Prateće čete 1. bataljona Jovo. Bio je to nesretan

slučaj. Ubio ga je njegov rođeni brat¹ kada su izmijenjali pištolje.²

Pred kraj borbi za oslobođenje Doboja teško je ranjen Franc Škoberne. Tako je 2. bataljon u roku od dva dana pored komandanta, ostao i bez komesara bataljona. Na njihova mjesta za vršioce dužnosti postavljeni su poručnik Franjo Novak, za komandanta, i Milan Bjelobaba, za komesara.

Pri kraju borbe iz ovog bataljona je pao Bojinović Vlajko iz Badovinaca — dva mjeseca ranije poginuo je njegov mladi brat Živadin.

Oslobođenje Bosanske i Stare Gradiške

Jedinice Brodske brigade zadržale su se u Doboju samo onoliko koliko je to bilo najpotrebnije. Gonjenje neprijatelja, koji se povlačio iz Doboja, preuzele su druge jedinice, a Brodska brigada poslije kratkog predaha krenula je preko Motajice u pravcu s. Srpa sa zadatkom da stigne crnogorske četnike, koji su se sa Nijemcima izvlačili u pravcu Bosanske Gradiške. Međutim, sve do Bos. Gradiške mi nismo uspjeli da pristignemo glavninu četničkih jedinica. Zarobljavali smo samo pojedince koji su zaostali.

Pred Derventom brigada je sačekala da 23. divizija zauzme Derventu, kroz koju je prošla predveče i odmah produžila u pravcu Prnjavora. Bio je to jedan od najdužih marševa brigade (preko 50 km).

Poslije odmora od nekoliko sati u Palačkovcu brigada produžava prema r. Vrbasu i prelazi ga na odsjeku s. Raz-

¹ Devet mjeseci ranije, u borbi kod Severina (kraj Bjelovara), komesar Jovo je brata, od čije je ruke sad nastradao, u posljednjem momentu, kao teškog ranjenika, iznio sa bojišta. Kod s. Palačkovca, između Dervente i Prnjavora, istog dana uveče, uz vojničke počasti sahranjen je komesar Jovo.

² Bio je to uobičajeni način zamjenjivanja oružja ili opreme — đoranje. Postoji »dor-videno« i »dor-nevideno«. »Đor-videno« je partizanska uzbuđljiva hazardna igra. Igra se tako što borci mijenjaju naoružanje, opremu ili druge predmete. »Dor-nevideno« je još uzbuđljivija igra u kojoj se razmjena obavlja nevideno.

boj koje se nalazi u Lijeve polju. Ovaj marš je trajao taj cio dan i idući dan do podne.

Iako nedovoljno odmorni, borci i komandiri su bez zastanka i odmora marševali. Niko nije tražio da se odmaraju ili pripremaju obroci hrane. Prepreke na koje se nailazilo usporavale su, ali nikako sprečavale izvršenje zadatka. Uz to, u naše redove, tih dana su se slivale grupe i cijele domobranske jedinice. Novi borci u maršu su raspoređivani po četama i vodovima.

U to vrijeme 21. brigada nije u sastavu 28. divizije, jer je ostala na obezbjeđenju komunikacija na Majevidi, gdje su se pojavljivale manje četničke jedinice. U sastav divizije vratila se tek kod Petrinje.

Pored Brodske brigade na položaje oko Bosanske Gradiške žurile su 17. brigada i 45. divizija. Cilj približavanja Bosanskoj Gradiški je smjenjivanje jedinica 39. divizije koje su dotad pokušavale da razbiju ustaško-domobranske snage i oslobode Gradišku. Kako u tome nisu brzo uspjeli, dobili su novi zadatak — da krenu na liniju Bo-

Jedinice Brodske brigade prelaze rijeku Vrbas na odsjeku Razboj u Lijeve polju

sanski Novi — Kostajnica — Dubica.³ Tako su jedinice 39. divizije odustale od produženja napada na Bosansku Gradišku i u 18 časova 23. aprila predale položaje jedinicama 28. i 45. divizije.⁴ Napad na ovo uporište izvršen je dva sata kasnije, jer je neprijatelj već otpočeo sa povlačenjem svojih glavnih snaga. Bosansku Gradišku branio je 15. pješadijski zdrug ustaško-domobranske divizije.

Pored dvije linije odbrane, ispred položaja neprijatelj je postavio žičane prepreke i minska polja. Stitila ga je i artiljerija iz rejona Okučana. Pored ovih prepreka, koje su borci Brodske brigade morali da savladaju, ispriječilo se i močvarno zemljište, koje je otežavalo pokret i manevar jedinicama, a ispred neprijateljevih mitraljeskih gnijezda bio je brisani prostor. U prilog im je išao i kanal koji se protezao ispred njihovih položaja.

Kako je osjetio smjenu naših jedinica, neprijatelj je na sve moguće načine pokušao da brigadi onemogući razvijanje, i na taj način što duže zadrži Bosansku Gradišku i svojim snagama omogući što bezbjednije povlačenje.

Poslije smjene dijela jedinica 39. divizije,⁵ brigada posjeda polazne položaje na liniji koja presijeca cestu Banjaluka — Bosanska Gradiška. Desno od ceste napadao je 1. bataljon u pravcu s. Urija. Lijevo od ceste na položaje 1. bataljona nastavio se polazni položaj 2. bataljona, kome je pravac napada bila cesta koja je vodila u Bosansku Gradišku.

Organizacija napada izvršena je po bataljonima. Drugi bataljon, ojačan baterijom PT topova i sa dva flaka, uz podršku baterije topova ZIS, na glavnom je pravcu napada brigade. Njegov zadatak je bio da duž drumu prodre u Bosansku Gradišku, razbije neprijateljevu odbranu

³ Bojna relacija 39. divizije, Arhiv VII, k. 1267, reg. br. 1-3.

⁴ Milan N. Zorić: XIII krajiška brigada, str. 326.

⁵ General-pukovnik Ljubo Vučković i pukovnik Dragan Granić u svom dijelu »Kratak pregled operacija 2. armije u završnim operacijama JA za oslobođenje Jugoslavije« pišu da su 28. i 45. divizija, u sadejstvu sa 39. divizijom, izvršile napad na grad i poslije šesnaestočasovne borbe, oslobodile Bosansku Gradišku 24. aprila. Međutim, to nije tačno jer je 39. divizija sama napadala B. Gradišku, ali je od napada odustala jer je dobila novi zadatak. Ovu diviziju smijenile su 28. i 45. divizija.

i omogućiti likvidaciju uporišta. Treći bataljon i četa automatičara bili su u brigadnoj rezervi.

Lijevo od 2. bataljona Brodske napadala je 17. brigada. Desno od Brodske brigade napadala je 45. divizija.

Borba, vođena noću 23/24. aprila, može se podijeliti u dvije faze. Preuzimanjem položaja, u brigadi su izvršene kratke pripreme koje nikako nisu bile dovoljne. I artiljerijska priprema je bila kratka, a nakon nje uslijedio je energičan napad 1. i 2. bataljona.

Već oko ponoći borba sa neprijateljevom zaštitnicom dostigla je vrhunac. Komandanti 1. i 2. bataljona Stevo Petković i Franjo Novak sa svojim borcima napredovali su bez zastoja. Uskoro su slomili svaki otpor neprijatelja u Bosanskoj Gradiški i izbili na r. Savu.

Poslije ponoći 3. četa 2. bataljona prelazi kanal, izbija na neprijateljev bok i preduzima silovit juriš, koji konačno omogućava da se do kraja slomi neprijateljeva odbrana. U 2 časa jedinice su u uporištu i izbijaju na Savu u rejon pontonskog mosta koji su nekoliko dana ranije djelimično oštetile jedinice 39. divizije. Most je bio pod vatrom nekoliko puškomitraljeza sa druge obale.⁶

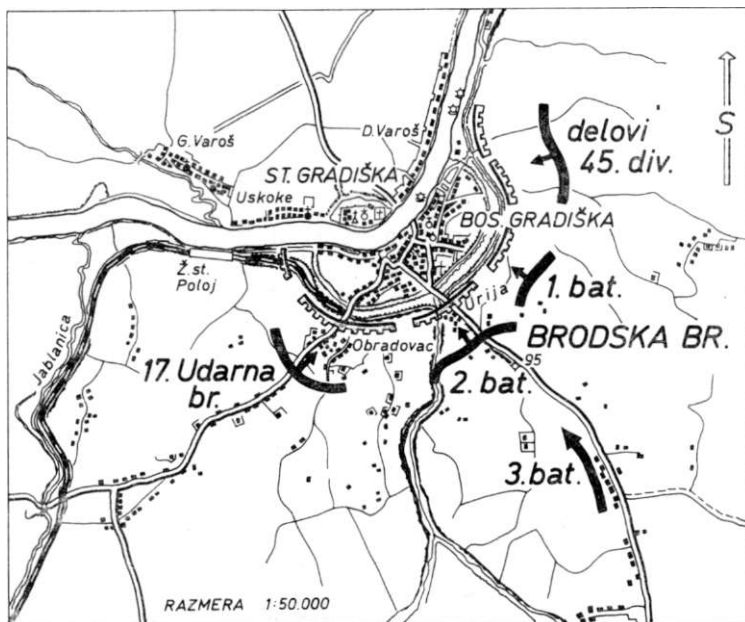
Poslije izbijanja na Savu, naše jedinice su zauzele položaje na njoj oko prijelaza. Odmah je otvorena vatra minobacača na Staru Gradišku. Tučena je zgrada kaznionice, koju su ustaše minirale. To je bio znak da beže i iz Stare Gradiške.

Pored otvaranja vatre, upućen je jedan vod 2. čete 1. bataljona sa vodnikom Đorđem Bardićem sa zadatkom da nizvodno od prijelaza pređe rijeku i otvori vatru na ustaše. Kad je ovo učinjeno, ustaše su napustile i Staru Gradišku.

Preko popravljenog mosta prva prelazi Izviđačka četa, a od pojedinaca informativni oficir 1. bataljona potporučnik Dane Jakšić. Već u 9 časova 24. aprila kompletna izviđačka četa Brodske brigade stupila je na lijevu obalu Save. Poslije izviđača Savu su prešle ostale jedinice, ali

⁶ U bojnoj relaciji Brodske brigade tvrdi se da su to učinile ustaše. Međutim, to nije tačno. Rušenje mosta izvršio je 2. bataljon 20. brigade 39. divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-3, k. 1267.

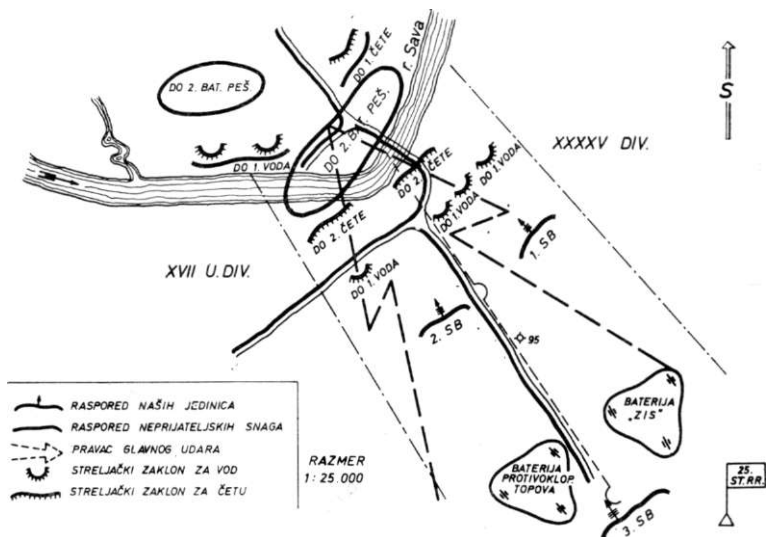
POČETNI RASPORED U NAPADU NA BOSANSKU GRADIŠKU

su se istog dana uveče vratile u Bosansku Gradišku, koja je još uvijek bila pod artiljerijskom vatrom iz rejlona Okučana.

Iako je brigada vodila borbu sa manjim dijelom neprijateljevih snaga, uspjeh je veliki. Svi zadaci su potpuno i s uspjehom izvršeni. Visok moral naših boraca došao je do izražaja. Brodska brigada je razbila neprijateljeve snage i nanijela mu osjetne gubitke. Preko 400 mrtvih, ranjenih i zarobljenih neprijateljevih vojnika to najrječitije govore. Zaplijenjena su 2 topa sa 250 granata, 1 teški mitraljez, 1 protivavionski mitraljez, 11 puškomitraljeza, 187 pušaka, blizu 200.000 puščanih i puškomitraljeskih metaka, 600 signalnih raketa, 25 kola sa ratnom opremom i hranom, 42 konja, 8 telefonskih aparata, 2 motocikla, 1

RASPORED 25. BRIG. U NAPADU NA BOS. GRADIŠKU,
ST. GRADIŠKU I PRI FORSIRANJU SAVE

kamion, poljska kuhinja sa zapregom i veće količine druge ratne opreme.

Unatoč velikog i brzog uspjeha, i iz ove borbe je brigada izišla sa osjetnim gubicima. Pored 18 mrtvih, ranjeno je 35 drugova, jedan borac je nestao, a komesar čete Stevo Matić je zarobljen.⁷

Među prvima pala su dva borca iz Mačve. Bili su to Miloje Diklić iz Vladimira i njegov drug iz iste čete Miladin Drmonić rodom iz Badovinaca.

Bez žrtava, na početku borbe, nije prošao ni 2. bataljon. Pogođeni sa više metaka iz istog mitraljeskog rafala našli su zajedničku smrt komandir čete Petar Krmpotić iz

⁷ U žaru borbe Stevo je istrčao ispred svoje čete i upao u jedan rov, gdje je savladan i odveden u uporište prije nego što su njegovi drugovi uspjeli da ga oslobode. Za njega se više nikad nije saznalo.

s. Slane Vode nedaleko od Podravske Slatine i borac u istoj četi Savo Maksimović iz s. Strezić kraj Jajca.

Kada su upali u Staru Gradišku i likvidirali zloglasnu kaznionu, u kojoj su, za protekle četiri godine, zlostavljani rodoljubi i nedužno stanovništvo, borci su naišli na grozote koje nisu mogli ni zamisliti i koje nikad neće zaboraviti.

Krv i leš jednogodišnjeg djeteta, ostaci ustaškog zvjerstva u logoru Stara Gradiška

Zbog brzog napredovanja oslobodilačkih snaga ustaše su se požurile da likvidiraju i posljednje logoraše koji su uspjeli da prežive dotadašnja ustaška zvjerstva.

Tih dana našli su zajedničku smrt starci i žene, djeca i odrasli, Srbin i Hrvat, Krajišnik i Zagrepčanin. U prostorijama kaznionice, u dvorištu i po ulicama nalazili su se lješevi u različitim položajima. Prosuti mozgovi po zidovima, a na pojedinim mjestima lokve krvi. U dvorištu desetine dječijih lješava različitog doba, od novorođenčadi

do odraslih dječaka i djevojčica. Na obali Save stotine Lješeva, najviše u seljačkim odijelima. Među njima vršilac dužnosti komesara 2. bataljona Milan Bjelobaba prepoznaje svoju sestru.

Lješeva je bilo po ulicama, baštama, dvorištima, pa čak i u buradima gdje su se pojedinci pokušali sakriti. Gledajući ove užasne prizore borci su plakali, a neki su naročito drugarice, ridali nad sudbinom tih ljudi, žena i djece. Svima je bilo jasno da tako nešto mogu učiniti samo najpodliji zlikovci i najveće kukavice, koji, u nemogućnosti da na bojnopolju zadrže nadiranje oslobodilaca, iskaljuju svoj bijes i mržnju nad nemoćnim i nedužnim stanovništvom.

Među nekoliko preživjelih logoraša nalazio se i Hasan Dolamić, predratni komunista, beogradski radnik, koji je bio u ovom logoru od 1942. godine. Hasan je, kao limar, od samog dolaska u logor, pripremao mjesto gdje će se u datom momentu sakriti. Na jednom dijelu potkrovlja napravio je dvostruki krov, gdje se na prvi pucanj sklonio, sačekao dolazak naših jedinica i preživio ustaški pokolj. Uključio se u brigadu i prešao s njom preostali dio puta, koji je vodio do konačnog oslobođenja zemlje. Poslije rata postavljen je na dužnost u Štabu brigade.

Likvidacijom ovih uporišta Brodska brigada je omogućila našim snagama na lijevoj obali Save da nesmetano nastave napredovanje, a 28. i 45. diviziji novi skok. Poslije toga 45. divizija ide na Dubicu, a 28. divizija biće zaustavljena tek pred Bosanskom i Hrvatskom Kostajnicom. Za krajeve koji ostaju iza leđa ovih divizija okupacija prestaje. Kraj rata je za njih realnost, a sa prvim lijepim danima, umjesto granata, brazde su ponovo zaorane seljačkim plugovima.

Idućeg dana neprijatelj je radio je »obavijestio« svoje slušaocce o skraćenju fronta na liniji zapadno od Bosanske i Stare Gradiške. Prema njemu, ustaško-domobranske snage napustile su Bosansku i Staru Gradišku iz čisto operativnih razloga.⁸ Bila je to uobičajena formulacija ustaš-

⁸ »Ispražnjen je mostobran Bosanska Gradiška bez pritiska neprijatelja« — stoji u dnevnom izvještaju Ministarstva oružanih snaga NDH za 26. april 1945. god. (Arhiv VII, k. 49, reg. br. 26/1-1).

kih propagandista, kojom su pokušavali zataškati neuspjeha koje su u to vrijeme doživljavali.

Borba za Bosansku i Hrvatsku Kostajnicu

Poslije završetka borbe za Bosansku i Staru Gradišku, jedinice su ponovo na maršu. Pravac je isti. Napreduje se desnom obalom Save ka zapadu.

Bez predaha i sa skromnim obrocima pokreti su nastavljani idućeg dana. I slijedećeg. Maršuje se između Kozare i Prosare. Kratki zastanci davani su samo u selima: Karadorđevo, Podgradci, Severovci, Bjelajci, Dvorište i Dizdarje. U ovim selima, srdačno primljeni od naroda ovog kraja, borci su, pored tople hrane, dobili i konačište. Tih dana hiljade naših ratnika u ovim selima našli su miran san i okrepćenje. Prikupljenom snagom borci su žurili dalje, ovoga puta prema Bosanskoj i Hrvatskoj Kostajnici, gdje su se utvrdile ustaše.

Snage 15. ustaške divizije, pomiješane sa domobranskim jedinicama, u jačini od 2.000 ljudi, ušančile su se u uporištu ili neposredno ispred njega. Sve tačke, koje su dominirale prilazima ovih uporišta, od ranije su načičkane bunkerima koje su posjele ustaške posade. Međuprostori, mahom brisani, tučeni su artiljerijskom, minobacačkom i mitraljeskom vatrom.

Dok 17. brigada i Brodska brigada napadaju Dobrijin, odnosno Bos. Kostajnicu, 45. divizija napada Bosansku i Hrvatsku Dubicu.⁹

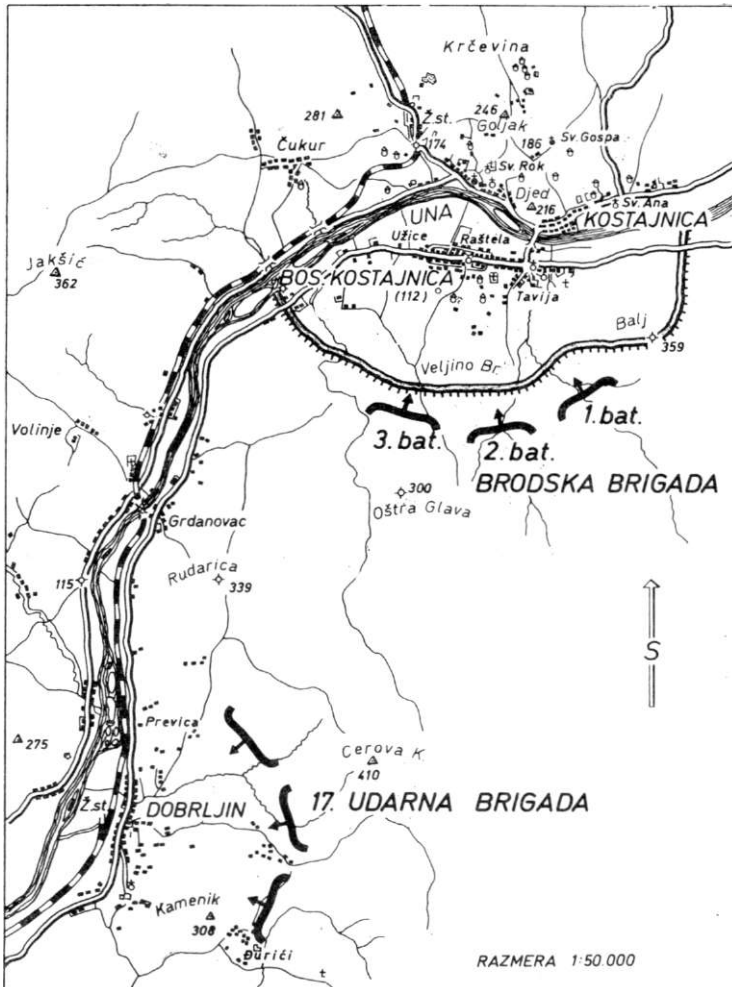
Nastupajući na svom pravcu — Brodska brigada je već u prijedodnevnom časovima prišla najisturenijim ustaškim položajima.

Naročita briga posvećena je bateriji artiljerije koja je imala zadatak da potpomaže 1. bataljon. Njen raspored u s. Kestenar pružio joj je sve mogućnosti da obezbijedi podršku jedinicama.

Pravci napada bataljona dobro su izabrani, ali daljnje napredovanje bilo je sve teže, jer je konfiguracija ze-

⁹ Dvadeset prva slavonska brigada dotad se još nije vratila u sastav 28. divizije.

POČETNI RASPORED BATALJONA BRODSKE BRIGADE U
NAPADU NA BOSANSKU KOSTAJNICU

mljišta sve više išla u prilog neprijatelju. Za odbranu Kostajnice je karakteristično to što je ona zavisila od jakih položaja oko grada. Neki od njih, kao onaj na Umu ili s. Petrinja, bili su istureni više kilometara od grada. Napad je počeo 27. aprila u 20 časova. Pojedini objekti su se napadali izolovano. Prve noći jedinice su ovladale prvim položajima i u zoru došle do drugih položaja.

U zoru 28. aprila 1. bataljon je iznenadio ustaše u regionu s. Petrinja, ali kad je prišao mjesnom groblju bio je zasut artiljerijskom i minobacačkom vatrom. Odmah iza toga ustaše su izvršile protivnapad koji je vrlo brzo odbijen. Kasnije, na lijevom krilu bataljona, ustaše su ponovo izvršile juriš, ali je taj pokušaj propao. Iza toga su napustile položaje i povukle se u grad. U isto vrijeme 3. bataljon vodi teške borbe za Balj. Uz osjetne gubitke uspio ga je osvojiti.

Kako su se ustaše povukle u grad, dolazi do rokiranja naših jedinica prema Uni.

Dvadeset deveti i 30. april protekli su u žestokom obostranom artiljerijskom duelu, međusobnom mitraljiranju i pokušajima da se iznenadnim napadima, odnosno protivnapadima zauzme povoljnija pozicija, koja bi se kasnije iskoristila. Neprijatelj je imao prednost. Njegovi položaji su dominirali položajima brigade, ali im je vatrena moć bila znatno slabija u pogledu artiljerije i automatskog i pješadijskog naoružanja.

Do 1. maja sa naše strane su vršeni brojni napadi, ali bez većih rezultata, iako su topovi i minobacači bili veoma efikasni. U ovom vremenu neprijatelj je napravio i nekoliko protivnapada koji su slomljeni već u početku.¹⁰

Unatoč nepovoljnih položaja, pritisak je rastao iz sata u sat. Uviđajući bezizlaznu situaciju u kojoj su se našle, ustaše su se odlučile na smišljeno lukavstvo. Kako su se već spremile za povlačenje, da bi dobile u vremenu, uputile su svoje parlamentarce kojima je bio cilj da postavljanjem neprihvatljivih uslova prikriju svoje namjere, prekinu borbu, i, dobijajući u vremenu, obezbijede sebi

¹⁰ Držeći položaje oko Kostajnice, borci Brodske brigade dočekali su i 1. maj. Tog dana u rovovima su ih posjetili omladinci i omladinke iz okolnih sela.

nesmetano povlačenje preko r. Une, uglavnom na visove oko željezničke stanice. Ovakav manevar omogućavao im je da se kasnije nesmetano izvuku u pravcu Sunje.

Pregovore oko »uslova predaje« ustaški parlamentarci su odužili onoliko koliko im je to bilo potrebno. Između ostalog, tražili su da se obustavi artiljerijska vatra na grad i most preko Une, tobože zbog žena i djece koji su se nalazili u gradu.

Sa prvim mrakom došlo je do prekida pregovora, a i do osjetnog povlačenja neprijatelja, kome je prethodila snažna artiljerijska i minobacačka zaprečna vatra sa brda Djeda. Na položajima su ostale najneophodnije snage, koje su naše jedinice iza ponoći zarobile. U drugom satu, drugog majskog dana, jedinice Brodske brigade su ušle u grad. Sa svojom četom prvi je ušao Nikola Popijač. Oni su izbili na most i jednoj grupi ustaša presjekli odstupnicu. Time je borba za Bosansku Kostajnicu bila završena. Tog dana su i jedinice Crvene armije istakle crvene zastave na Rajhstag (Reichstag). Dan ranije naše jedinice su zauzele Trst, Goricu i Tržič, a savezničke snage Torino. Poslije petodnevnih borbi jedinice 28. divizije 2. armije JA odbacile su prema Petrinji dijelove ustaške 8. i 7. pukovnije i oslobodile Bosansku Kostajnicu. Ulazak u grad odnio je još jednu žrtvu. Poginuo je Zagrepčanin Đuro Staničić, komesar čete za vezu. Tada je teško ranjena i bolničarka Barica Vekić Tomić. Tog dana borcima Brodske brigade je omogućeno da se malo odmire. Grupisani u nekoliko većih zgrada, dobili su topao obrok, koji im je bio prvi od kako su otpočele borbe za Kostajnicu. Odmor je, međutim, trajao veoma kratko.

Ulaskom u Kostajnicu izvršen je još jedan zadatak. Blizu 250 ustaša ovdje je završilo svoj sramni put. Među zarobljenima nalaze se i »parlamentarci«. Zaplijenjene su velike količine ratnog plijena, ali je cijena i ove pobjede bila visoka: 14 mrtvih, 1 nestao i 60 ranjenih drugova.¹¹

Snage 15. ustaške divizije, poslije poraza u Bosanskoj Kostajnici, nisu odustajale od daljnjeg otpora. Naprotiv,

¹¹ Među ranjenima je i komandant 1. bataljona Stevo Petković. Od tada, pa do kraja rata, ovaj bataljon je vodio Joco Nandžić.

povlačeći se iz Bosanske Kostajnice, ustaše su odlučile da iskoriste rijeku Unu i veoma pogodne položaje na lijevoj obali, a i položaje koje su ranije držale u Hrvatskoj Kostajnici. Kako je koja jedinica prelazila rijeku, raspoređivala se na nove položaje i pristupala hitnom utvrđivanju. Izviđači su javljali da je najveća živost primijećena na položajima: Djed k. 266, Sveta Gospa k. 186 i na željezničkoj stanici u Kostajnici. Lijevo i desno od ovih položaja ustaše su, takođe, pripremale odbranu, ali su na njima bile znatno slabije snage.

Zbog toga u prvim jutarnjim časovima aktivirane su Brodska brigada i 17. brigada.

Pripreme, kao i obično, nisu trajale dugo. Ovog puta postojao je opravdan razlog. Što manje vremena dati neprijatelju znači uskratiti mu mogućnost da se sredi. Zadatak je bio da ga se što hitnije napadne i na taj način diviziji omogućiti da što brže i lakše izvrši i ovaj zadatak.

Jedinice 17. brigade, koje su se nalazile na lijevom krilu, već su ujutru počele da se prebacuju na lijevu obalu Une. Oko 11 časova prvi borci Brodske brigade »preskočili« su rijeku i otpočeli sa podilaženjem neprijateljevih položaja.

Prebacivanje jedinica izvršeno je prikupljenim čamcima. Prvi napad je uslijedio već u 13 časova.

Jaka minobacačka i artiljerijska vatra davala je podsticaja borcima, a ustaše, ionako demoralisane, trpeći sve veće gubitke, davale su sve slabiji otpor. Poslije kratkog vremena 17. brigada na svom pravcu postigla je uspjeh. Dvije čete 2. bataljona, napadajući Čukarskom kosom, ugrozile su desno krilo posade koja je zauzimala položaje oko željezničke stanice. Ove čete su najviše uspjele u prodoru i na taj način neposredno ugrozile desni bok ustaša, koje su se odupirale na pravcu napada Brodske brigade, a u isto vrijeme omogućile 3. bataljonu da se sasvim približi željezničkoj stanici, a nakon kraćeg vremena na juriš zauzme zgradu željezničke stanice i iz dva spoljna bunkera izbaci njihove posade.

Kada je 3. bataljon Brodske brigade izbacio ustaše sa položaja oko željezničke stanice ostali ustaški položaji bili su ugroženi. Ustaše na njima pokušale su se održati

samo do pada mraka kako bi se pod okriljem noći povukle. Budući da u ovome nisu uspjele, panično su pobjegle. Prije 17 časova sve tačke otpora i na lijevoj obali Une bile su likvidirane.

U ovoj borbi je ubijeno 47 neprijateljevih vojnika, a 57 ranjeno. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 12 pušaka, 4 automata i veći broj ručnih bombi, a i puščana municija.

Borbe za Bosansku i Hrvatsku Kostajnicu ukazale su na neke rukovodioce koji su, prekaljujući se gotovo u svakodnevnim borbama, izrasli u iskusne rukovodioce. Rukovođenje jedinicama, kao i prilagođavanje novonastalim situacijama, teklo je bez zastoja. Pored komandovanja, koje je u ovim borbama bilo na visini, posebno se moraju istaći vezisti, koji su, unatoč čestog premještanja štabova, obezbijedili kontinuiranu vezu sa svim jedinicama u brigadi, kao i sa njenim susjedima.

Poslije borbi za Bosansku i Hrvatsku Kostajnicu, prvu noć borci Brodske brigade proveli su na odmoru u selu Majur. Ispred brigade, prema Petrinji, nije bilo naših jedinica, a već slijedeće noći, poslije Kostajnice, jedinice brigade ponovo su uvedene u borbu, ovog puta za oslobođenje Petrinje. Sa brigadom neće produžiti Lazar Babić iz Osijeka, Veselin Cvetuljski iz Badovinaca, Ante Jašarević iz Dervente, Milan Lužajić iz Otočca i Milan Elić iz Badovinaca. Lazar Babić, u tom vremenu, bio je najvjerovatnije najmlađi borac brigade. Imao je svega 16 godina. Svi su sahranjeni u Bosanskoj Kostajnici.

Oslobođenje Petrinje

Bježeći na zapad, ispred oslobodilačkih snaga, neprijatelji svih boja tražili su predaha u uporištima koja su im i ranije služila u njihovoj prljavoj misiji. Oslanjajući se na jako utvrđena uporišta, oni su pokušavali da koliko-toliko zadrže i uspore napredovanje naših divizija. Jedno od takvih uporišta bilo je i u Petrinji, koje se našlo na pravcu napredovanja 28. divizije. Bila je to jedna od posljednjih prepreka ove proslavljene divizije na njenom pobjedonosnom pohodu. U Petrinji je neprijatelj glavnu

odbranu organizovao na prilazima gradu. Desetak kilometara ispred Petrinje protezali su se položaji koji su organizovani na liniji: Babino Brdo k. 409 i u pravcu sjeвероистoka presijecali cestu Kostajnica — Petrinja. Ovi položaji su pružali povoljne uslove za odbranu.

Četvrtog maja ujutru cijela divizija je u pokretu od s. Majur prema Petrinji. Na čelu divizije je 1. bataljon Brodske brigade. Već ispred s. Bijelnik na naše prethodnice otvorena je vatra. Zbog toga su odmah izdvojene 2. i 3. četa 1. bataljona. Iza ovih četa išla je 1. četa 1. bataljona sa komandantom divizije Radojicom Nenezićem. Poslije kratkotrajne borbe 2. četa je izbila na neprijateljeve položaje i postigla prve uspjehe, ali je zato 3. četa pored osjetnih gubitaka, morala da se povuče nazad (oko 20 mrtvih i ranjenih). Poslije toga na taj pravac je upućena i 1. četa. Organizovana je podrška protivavionske baterije, koja je dovučena neposredno ispred uzvišenja kote Bednik, gdje su se utvrdili Nijemci i ustaše. Poslije vrlo kratke podrške protivavionske baterije, četa je prešla u juriš. U tome je uspjela, ali je većina ustaša i Nijemaca pobjegla.¹² Te noći više nije bilo borbi. Zauzimanjem kote Bednik otvoren je put preko Bjelnika u pravcu Petrinje. Na tim položajima Brodska brigada ostaje cijelu noć, a 21. brigada i 17. brigada produžavaju napred. Tek u zoru i Brodska brigada preko s. Blinje produžava prema Petrinji.

U isto vrijeme iz Petrinje, prema Sisku i dalje prema Zagrebu, izvlače se ustaše i njemačke pozadinske jedinice. Bježe i civili koji su uprljali ruke u toku NOR. Bježe svi oni koji iz bilo kojih razloga nemaju čistu savjest i ne usuđuju se da dočekaju oslobođioce.

Bilo je očito da je 800 neprijateljevih vojnika, raspoređenih ispred uporišta, imalo jedini zadatak da što više dobiju u vremenu.

¹² Na uzvišenju borci 1. čete našli su dva ranjena borca iz 3. čete. Oni su bili previjeni i sklonjeni u zaklon. Bio je to puškomitraljezac Dubajić, iz s. Mikleuša, i njegov pomoćnik, koji je neposredno iza toga umro. Puškomitraljezac je ostao živ iako je imao više rana. Ranjene borce previo je nepoznati bolničar iz neke njemačke ili domobranske jedinice.

Povlačenjem neprijateljelja u pravcu Petrinje ot- počela je druga faza borbe za uporište. Novi položaji, koji su od ranije bili uređeni, protezali su se linijom: Sveti Nikola, desno istočnom ivicom Češkog Sela, zaokružava- jući ga do sjeverne strane i u produžetku zaključno sa cestom. Pored rovova, na dijelu položaja ispred Brodske brigade, bila su i dva bunkera izgrađena od betona.

Iako se na brzu ruku povukao, neprijatelj je i na ovoj liniji vrlo spretno organizovao odbranu. Međutim, ovi po- ložaji mu nisu pružali onakve uslove kao na prethodnoj liniji. Naprotiv, jedinice brigade, ponesene uspjesima prethodnih pobjeda, sa vrlo kratkom organizacijom na- pada, sručile su se svom žestinom na neprijatelja.

Drugi bataljon napada pravcem k. 159 —• Sveti Ni- kola — željeznička pruga, 1. bataljon desno od pravca napada 2. bataljona, a treći bataljon je upućen u selo Mošćenica radi obezbjeđenja s te strane.

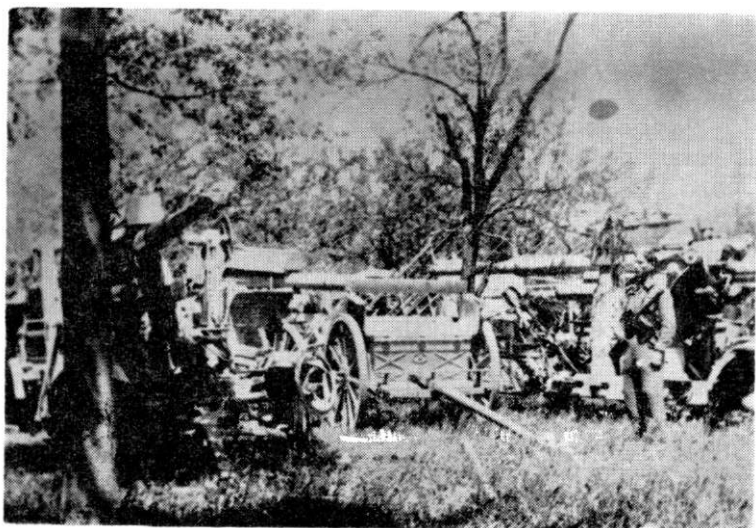
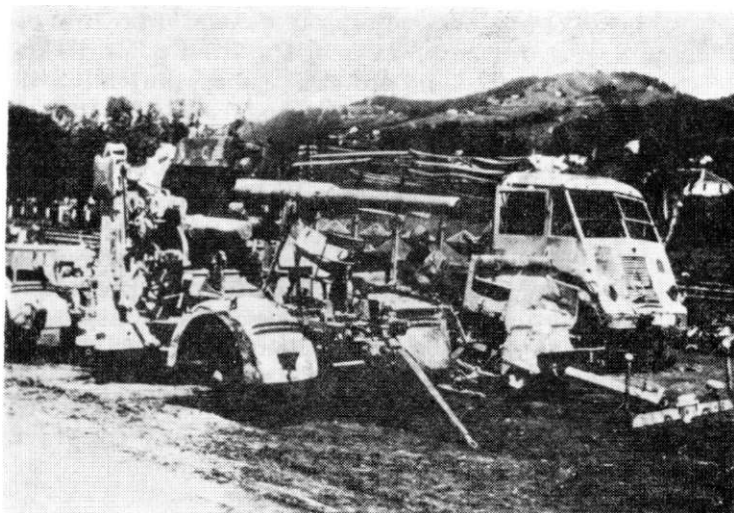
Izviđanje, izlazak na polazni položaj i priprema za novi napad trajali su vrlo kratko. Poslije artiljerijske i minobacačke vatre, koja je bila dosta precizna, uslijedio je zajednički juriš 1. i 2. bataljona. Uviđajući neizbjež- nost pada njegovih položaja, neprijatelj se uskoro dao u bjekstvo u pravcu Siska i r. Kupe.

Poslije izbijanja na cestu iz Češkog Sela,¹³ jedna četa 1. bataljona nastupa prugom, a dvije čete u pravcu Pe- trinje. Drugi bataljon nastupa kosom lijevo od ceste koja vodi u Petrinju i bez borbe ulazi u grad.

Borce 1. bataljona na njihovom pravcu dočekuje gru- pa ustaša. Jedan vod 3. čete 2. bataljona dolazi im iza leđa. To je bio kraj i ovim okorjelim zlikovcima i defini- tivni pad još jednog neprijateljevog uporišta — Petrinje. To je, ujedno, i posljednja borba koju je brigada vodila u potpunom sastavu. Glavnu ulogu u likvidaciji ovog uporišta imala je 21. brigada. Ona je taj zadatak uspješno obavila.

I Brodska brigada je svoj dio zadatka potpuno izvr- šila. Sve je bilo završeno do 17 časova. Samo na pravcu Brodske brigade neprijatelj je imao 120 ranjenih i 75

¹³ Ovdje je poginuo najstariji puškomitraljezac brigade.

Uništena vozila obilježavala su put kojim je okupator bježao

mrtvih. Brigadi se tog dana predalo 6 oficira i 108 domobrana. Zaplijenjena su 4 puškomitraljeza, 319 pušaka i 1 teški minobacač. Dvadeset prva brigada je imala mnogo veći uspjeh.

U drugoj fazi borbe Brodska brigada je iz svojih redova izgubila 4 borca, a 14 je ranjeno. U Češkom Selu ranjen je komandir čete Luka Pavelić.

Nakon likvidacije uporišta u Petrinji divizija je napredovala u pravcu Zagreba. Prva prepreka na koju je naišla bilo je uporište u Velikoj Gorici. U borbi za Veliku Goricu Brodska brigada je bila u divizijskoj rezervi.

Prvi bataljon i četa automatičara Brodske brigade, koji su iz divizijske rezerve upućeni u borbu kod sela Obrežine, još jednom su dobili šansu da se bore sa neprijateljem. Dok se vodila borba za Veliku Goricu, jedan dio ustaša se probio prema s. Obrežina. U potjeru za njima upućen je 1. bataljon, koji ih je sustigao ispred Obrežine. U kratkom okršaju ustaše su razbijene. Izvjestan broj je pobijen, a jedan dio ipak je uspio da pobjegne. U toj borbi ovaj bataljon je imao 2 mrtva i 6 ranjenih. Među mrtvima je i komesar čete poručnik Josip Marjanović, a među ranjenima komandir iste čete poručnik Đuro Grašan. Josip Marjanović je od rukovodilaca, posljednja žrtva u redovima Brodske brigade, a Đuro Grašan posljednji ranjenik iz starijinskog sastava.¹⁴ Dva dana ranije, na pragu slobode, ispred Petrinje zauvijek su ostali Milovanović Svetislav iz Tovarnika kraj Šida, koji je u brigadi bio od marta 1944; Vukašinić Milorad iz Crnobarskog Salaša, te Aličić Osman sedamnaestogišnjak i njegov drug iz djetinjstva Andrić Milomir iz Krupnja. Karakteristično je da su u borbama za posljednja uporišta ginuli mahom mladići ispod 20 godina.

Idućeg dana u Berlinu je potpisan akt o bezuslovnoj kapitulaciji njemačkih oružanih snaga. Time će biti završen rat u Evropi, ali ne i u Jugoslaviji, gdje će plamtjeti još sedam dana.

¹⁴ Bojna relacija Brodske brigade, reg. br. 22 F 4 33/4.

Rat je završen. Krampovi i lopate zamijenili su oružje

Osmog maja 28. divizija sa ostalim jedinicama ulazi u Zagreb. Tog dana protjeran je i posljednji neprijatelj vojnik iz glavnog grada Hrvatske, u kome ni jednog momenta, za cijelo vrijeme ustaškog terora, nije prestajao otpor komunista i antifašista. Ulicama ovog grada, gdje su do juče carevale ustaše i Nijemci, sad marširaju, zajedno sa ostalim, i jedinice Brodske brigade. Na žalost u četama, koje su u Mačvi brojale i do 160 ljudi, sada je po 40, 30, pa i manje boraca. Bilo je četa koje su u svom sastavu imale samo puškomitraljesce sa pomoćnicima. Ostalo naoružanje vukla je komora.

Brodska brigada smještena je u kasarne na Černo mercu i *za* njene borce je to trebalo biti kraj rata. Međutim, već nakon nekoliko dana jedan zarobljeni ustaša je ubio Nikolu Vojinovića iz Voćina, a na povratku u kasarnu, 24. maja, od jedne ručne bombe poginula su dva Mačvanina, (bili su to Milivojević Dragoljub i Milojević Vidoje). Mjesec dana kasnije nesrećnim slučajem izgubila je u Viđen Krškom život bolničarka Julka Mikić iz Vinkovaca, koja je s brigadom išla od njenog formiranja. Odmah iza toga, u saobraćajnoj nesreći poginuo je komandir prateće čete Ivan Gospočić. Sa njima je konačno sveden tužni bilans mrtvih i ranjenih iz ove brigade, koja se na svom pohodu borila u četiri naše republike, a u čijim redovima su zajednički ginuli mladići i devojke iz svih krajeva naše domovine. Zajedno sa 800.000 aktivnih boraca, svrstanih u Jugoslovenskoj armiji, oni su joj konačno donijeli slobodu.

Do kraja godine, detašovana po bataljonima, brigada je promijenila još nekoliko mjesta. Sve vrijeme, provedeno u Krškom, Sevnici, Radeču (2. bataljon još u selima između Zagreba i Siska), borci i rukovodioci iskoristili su u intenzivnim vježbama, učenju i u obnovi zemlje. Tih mjeseci se stvarala nova fizionomija jedinica, težeći da one u svakom momentu ostanu u punoj bojevoj gotovosti. Pored toga, bataljoni su s vremena na vrijeme učestvovali u čišćenju terena od zaostalih bjelogardijskih i ustaških bandi. Na izmaku ljeta Drugom bataljonu je dodijeljeno 1.000 domobrana — zarobljenika, sa zadatkom da se do

početka zime Zagreb i okolni gradovi obezbijede ogrevnim drvetom. Bataljon je i ovaj zadatak izvršio, a onda prelazi u Veliku Goricu, gdje se skupljaju i ostale jedinice Brodske brigade. Tu, u Velikoj Gorici, poslije dvogodišnjeg postojanja, brigada je rasformirana i od cjelokupnog sastava oformljen je jedan bataljon. Sa svojih 5 četa i 4 samostalna voda (3 streljačke čete, mitraljeska i minobacačka četa, te vod protivtenkovskih pušaka, vod protivtenkovskih topova, sanitetski vod i vod za snabdijevanje) sa preko 500 boraca, bio je najjači bataljon što ga je Brodska brigada imala. Komandant bataljona bio je Stevo Petković, poručnik. Komesar je bio Nail Redžić, kapetan. Pojavom Andersovih¹⁵ trupa u Udinama (Italija), bataljon se prebacio u Poreč, gdje je ušao u sastav brigade »Franjo Ogrulinac Seljo«, kao njen Treći bataljon.

Šesnaest godina kasnije, Ukazom Predsjednika Republike 176 od 22. decembra 1961. godine, Brodska brigada je odlikovana Ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom i Ordenom bratstva i jedinstva sa zlatnim vijencem.

*

Prohujali su vjetrovi i oluje. Vrijeme ratnika je prošlo. Užasi rata za njih su završeni. Na drugarskoj prozivi mnogih više nema. Neki su ostali invalidi i gubici su ogromni ali to nije moglo da umanjí značaj pobjede. Ko-

¹⁵ Vladislav Anders, poljski general. U prvom svjetskom ratu učestvovao je kao konjički oficir Carske Rusije. U rusko-poljskom ratu (1919—1920) komandovao je poljskim konjičkim pukom. Unaprijeđen je 1936. godine u čin brigadnog generala. U ratu 1939. je kao komandant improvizovane konjičke grupe ranjen i zarobljen od Crvene armije. Organizuje 1941. godine poljske jedinice u SSSR-u. Prema međusavezničkim sporazumima napustio je 1942. godine sa oko 70.000 ljudi, SSSR i preko Irana se pridružio britanskim snagama na Srednjem istoku. Kao komandant poljskog Drugog korpusa istakao se 1944. godine u operacijama kod Kasina i pri proboju kod Bolonje 1945. god. Protivnik novog poretka u Poljskoj, prihvatio se, poslije završetka drugog svjetskog rata, položaja komandanta poljske emigrantske vojske. (Rasformirana 1947. godine).

načno je vrijeme mira. Iza mlade Jugoslovenske armije ostale su najteže godine. Valjalo je prionuti poslu i nadoknaditi ono što je rat u četiri godine uništio. Neprijatelj je donio pustoš i glad. Mnoga sela su nestala, a gradovi razoreni. Međutim, najvažnije je da su okupatori otjerani. Sa njima zajedno, pobijeđeni su i domaći izdajnici. Uništeni su bajonetima boraca koji su, ne žaleći svoje živote, krčili put slobode, dug nekoliko hiljada kilometara. Na ovom putu samo iz Brodske brigade ostavilo je živote više od hiljadu boraca, a još toliko je ranjeno.

Juni 1945. godine. Heroj Sovjetskog Saveza u posjeti borcima Brodske brigade u Videm Krškom (Slovenija)

Nije lako otkloniti nedostatke i riješiti probleme nastale ratom, ali se narod digao i sa svom svojom odlučnošću krenuo u još jedan pobjedonosni pohod. Drumovi više ne spajaju frontove i linije snabdijevanja. Kuće, u koje će se vratiti novi život, počele su da niču na sve strane, a počelo se i sa obnovom željezničkih pruga, tvornica, škola...

I staro i mlado imalo je sad samo jednu misao: kako zemlju izvesti iz bijede, a Jugoslovensku armiju, pobjednicu u ratu, što više i brže ojačati u miru.

U toku dvadeset ratnih mjeseci brigada je ne samo sazrela, već su njeni komandiri, komandanti i komesari postali mnogo svjesniji svojih odgovornosti kao komunisti i vojnici. Potvrđena je politička zrelost i uzdignuta na visoki nivo.

U mnogim dotadašnjim borbama ispoljavale su se sposobnosti komandanata, komandira i komesara, ali je bilo i slabosti. Bilo bi neobjektivno tvrditi da je svaki taktički manevar, ili zadatak, bio zamišljen i izvršen na najbolji mogući način.

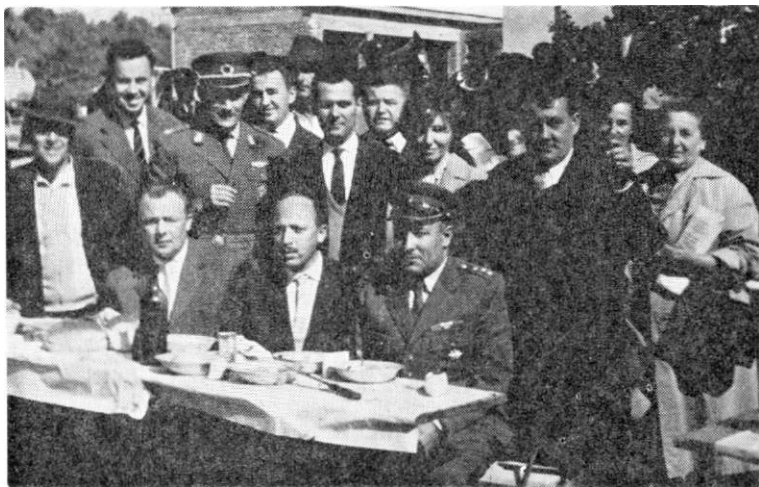
Dolaskom na čelo neke jedinice ne postiže se, a još manje dobiva nepogrešivost u rasuđivanju određene situacije i donošenju najboljih odluka. Griješilo se u procjeni zemljišta, neprijateljevih ili vlastitih snaga, ali s obzirom na to što su na svom pobjedonosnom pohodu češće dobro radili, nego što se griješilo, oni mogu biti ponosni na pređeni put i postignute uspjehe, a nova pokoljenja i istorija neka im oproste što nisu učinili i više.

U određenom trenutku svi borci i rukovodioci su bili spremni da od sebe daju najviše što mogu, a mnogobrojne slabosti, koje su ovdje istaknute, rezultat su nastojanja da se istorija što vjernije doživi — sa svim predrasudama, propustima, sujetom, jednom riječju sa svim emocijama koje su nas u to vrijeme obuzimale.

Moral njenih jedinica, u teškim i iznuravajućim borbama, bio je izvanredan. Borilo se gotovo neprekidno, iz dana u dan, bez sna, odmora i predaha s velikim oduševljenjem. Sastavi su se mijenjali, rukovodstva takođe, ali su se jedinice brigade neprekidno zbijale u cjelinu, u borbeni poredak, koji je svakim danom ratovanja bio sve čvršći. U dvadesetomjesečnim borbama došli su do izražaja revolucionarni zanos i ratničko iskustvo, majstrostvo u izvođenju brzih manevara, snalažljivost i lična hrabrost boraca i rukovodilaca iz Posavine i Podravine, Poceraca, Tamnavaca, Mačvana, Sremaca, Bosanaca i Slavonaca.

Svi zajedno su činili cjelinu u kojoj nije bilo razlike između radnika i seljaka, đaka i zanatlije, mladića iz Zagreba i djevojke iz Srema, komesara i komandanta, Brođanina ili borca iz Obrenovca.

Svi njeni borci, od kurira do komandanta, shvatili su da i od njih i njihovog držanja u velikoj mjeri zavisi ishod cijele borbe, pa su se tako i držali. Kad je konačno objavljen mir, mnogi nisu povjerovali. Patnje su bile i suviše duge. Često smo postavljali pitanje da li će ikad doći kraj okupaciji i ratovanju. Ipak, završio se najokrutniji rat koji je čovječanstvo ikad doživjelo i dobijena je najveća bitka u našoj istoriji.

Poslijeratni sastanak boraca Brigade

Rat je završen, ali će dugo biti oživljavan u mnogim sjećanjima. Najduže ćemo se sjećati onih koji su pali u stotinama borbi koje smo vodili da bismo živjeli. Broj mrtvih koji ostadoše na bojištima napaćene domovine je ogroman. Žrtve su utoliko veće što je među poginulima bilo najviše mladih.

Svi oni koji su pali u ovoj teškoj borbi uzidali su svoje kosti u sretniju sutrašnjicu, za buduća pokoljenja, koja će upoznati i znati cijeniti njihova djela, a oni koji su se sa njima borili pamtiće njihovu hrabrost i uspomenu na njihove svijetle likove. Poginuli su junačkom smrću u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika. Danas iako su napustili stroj, još uvijek žive u sjećanjima svojih drugova. Ostaće i dalje u strojevima četa i bataljona, u lancu onih koji su neustrašivo jurišali da i posljednje parče naše domovine ogrije dugo očekivana sloboda.

I uspomena na njih živjeće vječno u srcima boraca koji svojim grudima prokrčiše put slobodi.

U RADU NA MONOGRAFIJI BRODSKE BRIGADE MNOGO SU MI POMOGLI DRUGOVI: general-potpukovnici DUKA BALENOVIC I STJEPAN DOMANKUSIC; general-majori DUKA PRILIKA I ZORKO CANADI; pukovnici ZIVKO BUKVIĆ, RUDI RAJH, STEVO PETKOVIC, NIKOLA VEKIC, KOŠTA VUJKOVIC, dr. ZIVAN SLJUKIC I DUŠAN VUKOVIC, NA ČEMU IM SE OVIM PUTEM ZAHVALJUJEM.